

Бошко СУВАЈЦИЋ

МОДЕРНА АПОКАЛИПСА

Поџовор

„Свет се мења, али то је његова природа. Сувишно је бојати се тако избезумљено од онога што долази: суштински се неће разликовати од онога што данас постоји и што је увек постојало.“

(Бела Хамваш, *Модерна апокалипса*)

„Нисам волео свет, нити је свет волео мене...“

(Ц. Г. Бајрон, *Чајлд Харолд*, III певање)

„Али шта је то што чини величину једне драме? Одмах ћемо рећи како је то бављење најосновнијим питањима која муче човека у једном времену, и како велика драма покреће основна питања човековог живота и његових вредности. Једноставно речено, без велике теме нема велике драме. Нема је ни без уметничког облика који са савршеном јасноћом износи пред нас ту тему, без – да се послужим једним прилично дискредитованим паром појмова – савршене усклађености садржаја и форме.“

(Јован Христић, *Проблем тирагедије*)

И доиста, све драме које су пред нама имају једну једину велику тему, условљену временом и друштвеноисторијским контекстом: како преживети пропадање српског друштва. Текстови који су пред нама приказују друштво у коме су лични интереси, похлепа, лаж и медиокритетство проглашени за виталне државне интересе. Друштво у коме су политичари слепи, бездушни администратори живота и судбина, а не мудри предводници свога народа и заступници његовог интереса.

Драма Игора Бојовића *Ошћењени* показује нам сву огољену девијантност живота у савременој Србији. Главни јунаци су типови: Васа Булдожер, Часлав, Цане Шипка, Жанета, Стефан и Долорес. Аутентични „оштењеници“. У тексту је на делу игриво, разиграно и сурово представљање друштвених и моралних аномалија, а затим апстраховање њихових симболичких значења. Пред нама је изузетан драмски рукопис. Полетан, неодољиво циничан, растресен до најситнијих појединости, без позитивних јунака. Па и они најмлађи, који би се можда могли назвати носиоцима позитивних особина, на крају завршавају као сопствене карикатуре.

Све делује познато, и већ виђено. Родитељи који поклонима купују топлину и љубав. Намештени тендери, плачкашка приватизација. Политичари који су на „белом“. Учесници ријалити програма у који се претворила Србија. Обор за гневне, гладне, жестоке, сурове, неписмене. Дефилију, као на траци, политичке злоупотребе и криминалне афере, анимална убиства и корумпираност власти. Каква менаџерија! Посебно је упечатљива фина иронија којом су прожети дијалози јунака:

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Ало, Чаки! Па вериш кћерку вечерас. Ајде, оћеш мало белог?

ЧАСЛАВ: Ух... Дај. Али само да деца не виде.

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Наравно, само не пред децом.

Политика је представљена у свом најогавнијем светлу и најогољенијој суштини, као ступидно празнословље које прикрива огољену борбу за капитал и моћ:

ЧАСЛАВ: Нема потребе да ми се захваљујеш. Ја морам да подржавам младе, нарочито кад постигну успех какав сте ти и моја Долорес остварили на Оксфорду. Уосталом подршка младима је и део програмске политике партије на чијем сам челу већ годинама, партије која је једина за праве и корените, бескомпромисне промене у овом друштву. И зато верујем да ћете и вас двоје као млади лавови ускоро постати узорни чланови нашег подмлатка.

Српска друштвена и политичка елита тежи остварењу бескласног друштва, комунизма за богате, раја за одабране. Млади су виђени на функцијама искључиво по партијској припадности.

ЖАНЕТА: Само... да знате да наше амбиције нису мале.

ЧАСЛАВ: А зашто би биле? Имате способног сина... Оксфорд није неки сега мега, или не знам какав факултет.

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Ја сина не видим на нижој позицији од министарске...
За почетак.

СТЕФАН: Тата! Па то је претерано. Крајње претерано...

ЧАСЛАВ: Молим?! Како претерано? Па ово је земља наших
снова. Овде је све могуће, човече, ево, ако победимо,
добар вам стојим...

Побеђује се опробаним, уходаним, подмазаним механизмима. Па-
ре се исисавају на уобичајене начине. Проверени људи постављају на
проверена места. Све је дакле представљено на начин који одражава
сурову реалност наших живота. Па у чему је онда драж овог текста?
Одговор је једноставан. Умеће игре, мајсторство драматургије, пи-
так израз, бритак стил, сочан језик, хитре реплике, изврсна сценска
поставка комада. Ликови у драми исказују се искричавим дијало-
зима, монолозима и сонговима. Посебно су креативне партије Рибе
Мерцедес и Рибе BMW:

РИБА

МЕРЦЕДЕС: Ја сам риба Мерцедес. Уз добро одржавање можеш ме
возити како хоћеш али ја ћу и даље бити квалитетна.
Можеш ме с поносом показивати пријатељима. У свим
кривинама понашаћу се веома агилно а ти ћеш се осе-
ћати удобно и безбедно.

РИБА BMW: Ја сам риба BMW. Ја сам мало више за спорт драјв.
Такође сам скупа за одржавање, али брате, ако хоћеш
да уђеш у BMW-еа то кошта! А што се квалитета тиче
између мерцедеса и BMW-еа је само питање укуса.

РИБА

МЕРЦЕДЕС: Наравно, мерцедес преферира озбиљнија...

РИБА BMW: ... и знатно старија клијентела. Извини, мацо, BMW
спорт драјв!

РИБА

МЕРЦЕДЕС: (*Игџрајући око шийке*)
Кучко.

РИБА BMW: (*Такође не џресџајући да иџра*)
Змијо.

Изузетно су ефектне штос-епизоде, као што је фора са појав-
љивањем Здравка Чолића на сцени. Мала, готово неприметна рола
Свештеника, комаду омогућује христолику потку, таман толико да
се не заборави одакле смо почели, и докле смо догурали. „Чист
хаику“, што би рекла једна јунакиња комада.

Смењивање духовитих реплика међу јунацима доприноси дина-
мичности радње. Радњу драме одликује изразита згуснутост и усред-

сређеност на догађаје. Игра је у функцији дочаравања духовних стања, расположења и психолошке карактеризације ликова. Јуришник, Батинаш, Цане Шипка и остали питорескни ликови ове домаће менаџерије ту су да подсети да сврха ове игре није ни да поучи нити да забави. Ово је смртно озбиљна игра. Игра на живот и смрт:

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Како то мислиш да га радимо?

БАТИНАШ: Мислим да му распродамо органе. Мислим да га дезорганизујемо.

(Чеше се по њрејонама)

Ух како ми се диже.

ЈУРИШНИК: Акција, брате!

БУЛДОЖЕР: Никога ви нећете да радите. Ја мрава у животу нисам згазио. И никад нећу!

(Публици)

Чуј мрава? Па колико сам школа изградио, па у шта ја све улажем... Па пола Храма...

Стефан је најпозитивнији лик у драми. Отац му је Васа Булдожер, криминалац који је надимак добио по томе што конкуренцију буквално затрпава булдожером. Сину је приуштио веома темељно образовање, са намером да га уведе у политички врх и на тај начин породичном имену обезбеди легитимност, а криминалним пословима легалност. Поседује у довољној мери бездушност, суровост, окретност и шарм.

Две супарничке криминалне групе, које предводе Васа Булдожер, припадник старије генерације, и Цане Шипка, носилац нових „вредности“, изузетно су захвалне за упоредну анализу. Њихови погледи на свет, начин говора, тип аргументације, сленг, урбани црни хумор у говору и поступцима, супротстављени су потпуно дехуманизованом лику политичара Часлава.

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Како год. Само да буде.

ЧАСЛАВ: Ти си ми највеће охрабрење. Ти толико верујеш да ћу победити...

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Верујем.

ЧАСЛАВ: Зашто?

ВАСА

БУЛДОЖЕР: Зато што си велико говно. Говно над говнима.

Сви односи између јунака подложни су политичкој инструментализацији. Хотимично су изостављене или апсурдно извитоперене

побуде њихових поступака. Трагичност њихових живота је у бесмислу који носе са собом и када од себе беже.

ВАСА

БУЛДОЖЕР: (*Стефану*)

Она је доста добра девојка. И... Часлав је мој доста добар пријатељ... Али, сине... Запамти шта ћу ти рећи. Свет се дели на коцкаре и власнике коцкарница. А само власници добијају.

(*Чврсто га загледа*)

Следи стравичан крими-расплет, препун секса и насиља, зачињен обиљем крви и убистава, са уништеним животима и судбинама. Одлазак у Дубаи Васа Дубаића или пак одлазак у тмину вечитог починка ништа не мења у суштини: српско друштво је „једна велика крвава шарена лажа“, остаје да лебди као поента дела.

У амбијенту породичног газдинства босанско-крајишких Срба у драми Стојана Срдића *Микулина женидба* одиграва се несвакидашња превара, која инспирацију дугује стварном животу колико и свеукупном наслеђу традиције. Женидба ментално заосталог Микуле изродиће се у трагедију античких размера. Заплет је натуралистички представљен, и није искључено да је заснован на реалистичким догађајима. С друге стране, сам мотив замењеног младожење је интернационалног карактера. У српској књижевној традицији посебно је занимљиво обрађен у песми *Женидба Максима Црнојевића* Старца Милије, која је послужила као инспирација за једну од најважнијих драма српског романтизма, *Максима Црнојевића* Лазе Костића.

Ментално заостао, Микула је бесловесно боже створење, биће интуиције, а не разума. Овај лик је интегративни фактор који ће се појављивати у свим сегментима тешке породичне драме, све до страшног, немуштог погребa несрећне невесте Анице, када ће јој штиркати и дотеривати утопљеничке хаљине као невестинску опрему. Микула током целог комада свира на фрули „своју, само њену знану мелодију“, која подсећа на настасијевићевску „матерњу мелодију“.

Го до појаса, по зидинама, хода, скакуће, игра се (неопрезно јер не зна шта је оћрез), Микула. Радосиан часио гледа у висине и љужа руке ка сунцу... небесима, онда, из њедара вади фрулицу. Свира у њу. Свира своју, само њему знану мелодију... Свира, весели се. Њему је лејо.

Низ је архетипских знакова и традицијских кодова у обликовању ликова ове драме: фрула, матерња мелодија, импулс очувања поро-

дичног имена и патријархалне традиције, однос између цркве и (комунистичке) идеологије, лажни, замењени младожења, мајка крвница која, из разлога очувања породичне прошлости затире њену будућност и гаси сопствено огњиште, Ђурађ, који мотивом еротске обузетости снахом упућује на јунаке Боре Станковића. Атавистички инстинкти, примитивна свест, зло које се притајило у колективно несвесном и добро које се опире здравом разуму, несрећна утопљеница која својом лепотом изазива судбину и провоцира сопствени злехуди удес, свадба као смрт и смрт као свадба, све су то архетипски обрасци који су смештени у друштвени и културноисторијски контекст идеолошког остракизма између комунизма и Цркве, пропаданја породице и расапа традиционалних вредности.

Поп Андрија, свештеник који „покушава да се снађе у новодошлом времену“, аминаоваће нечувену превару, довођење невесте за лажног младожењу и њено богохулно, усмерено против девојачке воље и људске природе, венчавање са ментално заосталим Микулом.

БУРАЂ: Мораш. Мораш Андрија. Крстио си га. И име си му дао...

(Тихо)

Сјети се ко те је увјек бранио и ко ти није окренуо леђа од када су ови на власти?

Потресне су сцене у којима родитељи покушавају да, женидбом ментално заосталог сина, амнестирају сва будућа нечасна дела:

Андрија је зашечен. Нејомичан је.

Сћана клечи. Сјржила би шканину коју држи, али се боји да не шрасне.

Ђурађ је наједном шокуњен, сћан, не зна шћа ће.

АНДРИЈА: То је светогрђе!

БУРАЂ: Андрија, ја Микулу могу да оженим само ако ту цуру на превару доведем и да их ти вјенчаш. Они у граду на то не би пристали... Знаш да црквени бракови у народу још важе.

АНДРИЈА: Ђурђу, кумим те Богом!

Сћана склопи руке, као да моли.

СТАНА: (Свака реч је бол, јаук)

Андрија, само овако можемо... Знаш и сам колико смо дјевојака тражили, питали, молили... Ниједна није хтјела ни да чује, а камоли да се уда за њега. Смију нам се, а ја нећу да се мом Микули ико смије. 'Оћу да им покажем да је он к'о и остали.

Међутим, породични и кућни бољитак не могу се обезбедити монструозним преварама и наopakим тумачењима предачког завета. Они који сеју ветар пожњеће буру. Отац, Ђурађ, покретач је и носилац драмског заплета. И поред тога што је у сенци Станине злокобне и демонске воље, он покреће спољашње конце радње.

Једини који просведује против наказног наума да се на превару доведе недужна невеста и уда за ментално заосталог Микулу је Н-ово, носилац прогресивних тенденција и опомињући глас здравог разума у драми:

НОВО: Шта то причате!? Мајко, то није ни по божијим, ни по људским законима.

ЂУРАЂ: У мојој кући моји закони важе!

МАРКАН: *(Резиђнирано)*

А ја сањам о својим сватовима.

СТАНА: Досањаћеш их...

НОВО: Ваш наум је зло... Шта ће Микули жена? Шта он зна? Само ћемо упропастити и наш и њезин живот.

Маркан и Драгиња су други љубавни пар који ће бити уништен због ове демонске преваре. Маркан ће се на први поглед заљубити у изузетну лепоту несрећне невесте Анице, која ће, с друге стране, у несуденом, лажном младожењи пронаћи једини ослонац у новој, наказној стварности после удаје.

Само гледање девојке и опис њене лепоте дати су, изврсном евокацијом традиције, у соларном култу. Као што у одају српске народне поезије улази прекрасна Роксанда, сестра Леке Капетана, тако се и Аница приказује у једном соларном озрачју, у митском амбијенту, са израженим снебивањем и чуђењем присутних пред таквом, и толиком, неземаљском лепотом. Лепотом која призива урок на девојку.

Крсћан и ѓосћин-сваћтови су за сћолом. Ђурађ и синови су најетћи и усљено весели. Чесћо ѓледају ка враћима, која се овођ моменћиа оћварају.

Улазе Даринка и Аница која носи везене убрусе, кошуље.

Кад је ушла као да је засијала свећлосћ.

Њих две су засћале.

Даринка се блажено осмехује.

Аница је збуњена.

Гледа их све редом: Ђурђа, којем очи блеснуше чудним сјајем, Нову који одмах обори поглед, Вида који је махинално узео чашицу с ћићем и наисквићо је.

Напокон погледа Маркана. Он је ваљда све очекивао, али не овакву нежну лепоћу. Задивљен је. Гледање као да је трајало бесконачно, а било је само трен.

Аница им прилази.

Не скида поглед са Маркана. Не може да сакрије узбуђење и осмех.

Аница прво приђе Ђурђу, пољуби га у руку и дарова га.

Мржња и заслепљеност руководе поступцима Срдићевих јунака. Аница овом свету супротставља љубав, као највиши животни принцип. Попут Антигоне (Не мржњу нешто љубав шисти живој мој!), и она страда без сопствене кривице, као аутентични трагички јунак. Остаје да лебди питање: могу ли се мржња и зло искупити љубављу и надоместити чином племенитог праштања?

АНИЦА: Знаш, ја њега ништа не кривим!

(Шапаћом)

Он и ја се можемо вољети, а да нико не сазна.

(Оћет поче да милује Микулу по образима. Чини по иако као као да милује неког другог)

А ти се нећеш љутити? А?

(Пауза. Микула је пресрећан. Нежно је узео за руке.

Пољуби јој прсте и принесе их свом лицу)

Само да другу не доведе...

Аница се сиресе. Зајеца.

Микула је очајан, али уместио да плаче, он се смеши...

Аница не може да гледа у њега.

Монументална је, шекспировска по замаху и снази, сцена у којој Стана, образлажући то вишим разлозима, не само што допушта него и наређује мужу да обљуби несрећну снаху, како би њеном гравидношћу затворили уста сеоским трачарама. Станиним поступцима руководе страшни атавистички нагони, демонска воља и слепа родитељска природа. Ускогрудо схватање породичне дужности условило је и извршење мрачног злочина „снохачества“, у сабласној атмосфери језовите ноћне тишине.

Тајан је.

Стана устјаде са троношца. Не гледа у синове као да не постоје. Прилази икони. Скиде је и пољуби. Прекрсти се. Поћом врати икону.

Ново и даље стоји.

Стана је поред њега. Окренућа је осталим синовима.

СТАНА: Па кад је све тако како је, кад су нам синови к'о јагњад, кад само на себе мисле, онда то уради ти, мужу

мој.

(Пауза)

Уради то док још није свјесна гдје је и шта је снашло.

Уради то, и нек ти је од мене и од драгог Бога просто!

(Окрену се Нови)

Врати се на своје мјесто.

(Свима)

О овоме ни у гробу не смијете говорити.

(Пауза)

Ако Аница занесе и роди, а и прије, буде ли се ко распитиво, казаћете да је дијете Микулино...

Драма Стојана Срдиха наслања се на античку, као и на шекспировску традицију писања трагедија. Ипак, чини се да је најснажнији ослонац у писању ове драме била домаћа епска и драмска традиција, у својим најбољим и најплеменитијим изданицима. Реч је, пре свега, о песми *Женидба Максима Црнојевића Старца* Милије са интернационалним мотивом замене неугледног младожење лепим и наочитим момком.

У песми Старца Милије Милош, као лажни младожења, чини грешку која доводи до откривања истине, тј. до разоткривања лажи. У Срдихевом комаду, пак, лажни младожења Маркан открива тајну о Ђурђевој љуби. Том грешком почиње и трагичан расплет догађаја у чему пресудну улогу има невеста Аница. Слободно испољавање љубави кћерке дужда од Млетака у епској песми Старца Милије и лепотице Анице у Срдихевој драми неприхватљиво је са становишта обичајног морала, али је разумљиво што заљубљена невеста, опчињена лепотом човека за кога је веровала да је њен младожења, не одолева његовим чарима.

Последице Ђурђевих поступака су поразне. Аница се убија. Његов вољени син Микула, ментално заостао, остаје без невесте. Маркан ће, гоњен грижом савести, пореметити умом. Ђураћ и Стана остају живи, осуђени да трпе последице својих безумних поступака.

Ђураћ није ни ситицао до враћа, кад Стана уђе. Уђе као да је изашла по воду. Ни шипраја на њеном лицу.

За Станом улази Микула. Мучи се: љидржава, вуче, носи, шегли мршву Аницу, са које се цеди вода. И Микула је сав мокар.

Сви су љаралисани.

Микула довуче мршво шело до средине собе, до Стане. Ту је нежно љоложи.

Драгиња мукло врисну. Маркан се љрену. Стиван љо љримеши седе уз њега.

Микула зледа у нему и окамењену мајку. Пошом оца, браћу Вида и Недељка, онда Сивана, Драгињу и Маркана. Сваком од њих, редом показује мртву Аницу. Показује је својим мумлањем, крицима, јауцима...

Маркана повуче за руку. Маркан не реагује. Тада Микула зајлака, а пошом поче да намешиа комадиће подеране одеће, покривајући Аничине ране и назошу.

Кад је био зошов, седе и узне Аничину главу у крило и поче да је љуља, раслићући јој мокру и слећену косу. Милује Аницу баи као ишо Драгиња милује Маркана. Ојонаша је у свему. Плаче као и она.

Покушава да јој пева, али не усјева. Тада узне свиралу. Засвира своју мелодију.

Као да очекује да се Аница пробуди.

Свирка њежова ираје дуго.

А онда као да је схвашио да за Аница не чује, баи свиралу.

Из цейа извади иерорез. Ошвори за. Насмеши се уз зрлене крике и поче да се реже по длановима.

Сивана клекну иоред њега. Ухвати за и сјеже. Микули исјаде ножић Плаче, илаче... илаче... јауче.

Какве су то силе које човека нагоне да живи, и онда када, како би то Мирко Ковач рекао, свој живот не живи него трпи? Одговор на то питање даје *Поврајак* Стамена Миловановића, текст који је овом искусном драмском писцу из Ниша донео прву награду на конкурс „Млади на прагу 21. века“ Југословенског позоришног фестивала Ужице 2000. године.

Драма *Поврајак* Стамена Миловановића у основи почива на сукобу традиционалног и модерног система вредности. Традиционални, сељачки патријархални поредак угрожен је споља, од друштвених снага које разарају здраво ткиво породичног живота, и изнутра, због психолошког посрнућа главног јунака и траума изазваних ратним дешавањима у крвавом грађанском сукобу деведесетих. Мукотрпно одвикавање сина од дроге представља Душанову животну победу и истовремено победу живота над смрћу, наде над депресијом, традиције над транзицијом. Хохштаплери, ратни профитери, дилери дроге, продавци магле, оличени у лику дилера Лунета, заступници су новог, инферналног светског поретка који угрожава суштину српског националног бића и доводи га на руб физичког опстанка. Здраве, окрепљујуће снаге траже се и налазе у прошлости, у традицији, у жилавом сељачком корену који се не затире тако лако. То су Таса и Совика као исконски, првотни преци, и честити

Драгомир, као заступник Добра данас у Србији. *Повраћак* је значајна вођена драма, са помало схематизованим ликовима-типovima и идеолошким расплетом. Најбољи сегменти текста заступљени су у дијалозима–монологима оца и сина, у страшном процесу исцељења од порока, у огољеној борби против демона који узима данак у крви, у библијској победи грешника над светом и самим собом.

ДУШАН: *(Пада крај Ситојана. Предахне краћко, диже га и односи као џак ка виру. Чује се њусак њела баченог у воду. Ситојанов врисак и Душанов џлас)*

Усправи се!.. Стани на ноге, Стојане!... Пробуди се, не-срећо моја!.. Вода, вода је то, не бој се... Стојане!.. Диши, Стојане!... Диши!... Диши, сунце ти јарко!

(Шамари)

Диши!... Диши, кад ти кажем! Тако... Тако, сине... Усправи се!... Не стежи ме!... Устани!... Устани!... Нећеш, синко!.. Нема бежања!... Тако... Смири се!... Стани!... Не можеш покидати!.. Још мало... Овако је Јован истеривао ђавола!... *(Пљускање воде)*

... Нећеш... Нећеш!... Усправи се!... Доста је за данас... Стани да ти гаће навучем... Усправи се... Другу ногу... Другу!... Пребаци руку преко мог рамена... Тако, тако... Идемо. Устани!... Чекај...

(Ситенање од најора. Носи га преко сцене. Уноси га и ситавља на кревет. Обојица су мокри. Дрхтије. Трља га убрисима)

... Као два покисла пса... Дрхтиш, Стојане ... Дрхти... Боље од зиме и воде... Вода је почетак живота... Живот и лек... Опрати... Испрати отров... Вода ће све да извуче... Из воде се рађамо... Водом ћемо, Стојане...

(Увија га у черге, ујидољвава клонулог. Одлази до шпедњака и у лонче захваћа чај)

Закључак ове драме ипак доноси трачак наде: биће нас све док будемо поштовали оно што смо били и следили путоказе оних који су учинили да будемо то што јесмо.

ДУШАН: *(Седи за ситолом и нешто записује у свеску. Прекида њисање и скида наочаре. Гледа у Ситојана)*

Не спаваш? ... Ђутиш... Ђутиш. Било би нам лакше кад би смо причали... Речима се отров истаче из душе, Стојане... И да се као људи посвађамо боље је од монолога које у себи чујемо. После свађе је као после кише... Љут си?... Још си љут... разумем те... Понижавајуће за обојицу. Више за тебе... Као пси смо на ланцу... Шта могу, Стојане. Мо-рамо ланцем да се вежемо кад смо друге везе покидали... Зар мислиш да је мени драго да те овако... Имаш разлога

да ме мрзиш... Ако, не смета ми, а боли ... боли. Проклето боли... Понекад сам и ја мрзео свога, оца, деду твога, Стојана... Сад ми се само чини да сам га мрзео. Што сам старији то ми је дражи, Бог му души мира дао, јер све више личим на њега. И глас, и кашаљ мој, покрети а вероватно и размишљање моје је све више његово. Препознајем се сећањем на њега... Ти га ниси упознао. Нисам ни ја свог деду Душана. Само из прича. Нама Србима је суђено да не растемо на дедином крилу. Именима им животе продужавамо. Да је среће сад би могле три генерације да се сустигну... Има шансе... Мораш ми пружити задовољство да свог унука цупкам на коленима.... Не мршти се... Биће, биће,... Издржали смо три месеца. Прва криза, она најтежа, је за нама. Још мало па ћеш ти бити... Тасин си ти изданак...

У драми *Повраћак* осећања Миловановићевих јунака модернистички су саображена амбијенту у коме се радња одиграва. Радијално је супротстављен систем вредности, моралних начела и друштвених вредности код људи из града и са села. Код људи у граду преовлађују лицемерје и тескоба. Сеоски домаћини, с друге стране, укоренени су у земљи, обичајима, традицији, што ће им подарити снаге да одоле свим искушењима.

Драма *Егзекутор* Војислава Савића, која је добитник престижне награде „Бранислав Нушић“ на прошлогодишњем Конкурсу Удружења драмских писаца Србије, камерна је, минималистичка драма апсурда, камијевског схватања модерног света и човекове егзистенције. Игра око тога ко заслужује, а ко не да умре. Драматургијом апсурда разобличава се слепи механизам зла. У складу са овом поетиком, јунаци Савићевог комада грађени су тако да нису ни добри ни лоши, већ потпуно индиферентни према идејама добра и зла, равнодушни према друштву и појединцу, па и према сопственој судбини.

Наше време је за Камија „савим занимљиво, што ће рећи трагично“. Време које је поклоњено драмским јунацима Савићевог комада није трагично по себи. Оно је банално. Као и свет који је постао поприште банализованих вредности и дехуманизованог друштвеног уређења.

У средишту драмског текста је плаћени убица који своје послове обавља како би прехрано захтевну породицу и зарадио насушни хлеб свој у зноју лица свога. Егзекутор и жртва се не разликују ни по чему те неће бити нимало тешко да замене места у драми и конвертују своје кругове идентитета. У безбојном хотелу, са безбојном

собарицом, напуштени и заборављени, они се прогоне и прогањају, без смисла и разбора, без прошлости и будућности. Између потенцијалне жртве и потенцијалног убице развијају се односи узајамног уважавања и поштовања, који ће омогућити да Гост и Незнацац без већих последица могу да замене своја места и животе. Побуде људских поступака, зала и непочинстава нису наведене, а нису више ни важне. Људи поступају онако како морају, не питајући се о разлозима својих поступака нити о сврси свога постојања. Смрт је изгубила вредност, као и живот, па се наручује из хира, без правих мотива, испод цене. У најбољој традицији драме апсурда, у коју се Србија све више претвара.